

BOZZAY RÉKA

HOLLAND TANSZÉK ALAPÍTÁSÁNAK KÍSÉRLETE
A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

AN ATTEMPT TO ESTABLISH A DEPARTMENT OF DUTCH BETWEEN THE TWO WORLD WARS. On 20th June, 1921, Ms. Catharina Kuyper, daughter of the former prime minister of the Netherlands, visited Debrecen. This occasion brought the rector of the Hungarian Royal István Tisza University of Debrecen to write her a letter and ask her to convince the Dutch government of the importance of a Department of Dutch Literature and Culture at this university. Kuyper agreed with this wish and promised the board of the university her mediation to raise money for the new department. The managers of the university found a qualified person, dr. Zsigmond Nagy, for the leadership of the Dutch Studies. They received only goodwill support from the Hungarian government but no money. Nagy died in the spring of 1922 and the Dutch government refused to help establish a new Dutch department because of the hard financial situation of the Netherlands.

1921. június 20-án jeles holland vendég látogatott Debrecenbe. Erről a fontos eseményről a *Debreczeni Protestáns Lap* június 25-ei száma a következő rövid cikkben számolt be:

„Kuyper Katalin folyó hó [1921. június] 20-án Debreczenbe érkezett és Könyves Tóth Kálmán és dr. Nagy Zsigmond kalauzolásával megtekintette Debreczen minden nevezetességét. Hisszük, hogy buzgó és nemes református lelke megérezte úgy a vezetőkkel való beszélgetésből, mint a múlt emlékeinek szemléléséből a kálvinizmusnak bennünk munkálkodó erejét és úgy hazájában támogatója, pártfogója lesz továbbra is annak a magyarságnak és magyar kálvinizmusnak, amelyet eddig színről-színre nem ismert.”¹

A látogatás elsődleges célja magyar gyerekek hollandiai üdültetésének folytatása volt. A gyermeküdültetési akció keretében az első világháborút követően 1920 és 1930 között több tízezer gyereket vittek Hollandiába, Belgiumba, Svájcba, Angliába, Svédországba, Finnországba, hogy ott a gyerekek hónapokon vagy akár éveken keresztül nevelőszülők gondozására bízva megerősödjenek. A hollandiai közvélemény figyelmét a néhez sorsú magyar gyerekek iránt Hollandia egykori miniszterelnöke, nagy befolyású teológusa, Abraham Kuyper lányai, Henriette S. S. Kuyper és Johanna H. Kuyper hívták fel, akik 1916-ban fél évig a budapesti holland missziós kórházban szolgáltak ápolónőként.² Henriette erről az időszakról *Hongarije in oorlogstijd: in en om de Nederlandsche ambulance te Boedapest* [Magyarország a háború idején: a budapesti holland kórházban

¹ *Különfélék*, Debreczeni Protestáns Lap, 1921. június 25., 131.

² Anna MOLNÁR, Gábor PUSZTAI, *Kindertreinen*, Acta Neerlandica (2008/6), 145.

és akörül végzett munka] címmel könyvben számolt be.³ Johanna Kuyper a Tanácsköztársaság leverése után a budapesti holland főkonzullal, Clinge J. Fledderusszal tárgyalásokat kezdett magyar gyerekek hollandiai testi és lelki megerősítéséről. A konzul magyar származású felesége támogatásával pénzgyűjtő akcióba kezdett Hollandiában. Időközben Hollandiában is felállt egy bizottság, a *Centraal Comité voor de Noodleidende Hongaarsche Kinderen* [Szükséget Szenvedő Magyar Gyerekek Központi Bizottsága], melynek elnöki posztját 1920 nyaratól Willem C. A. van Vredenburg báró töltötte be. A báró magyar feleségével, Apor Henriettával együtt óriási segítséget nyújtott a magyar protestáns gyerekek hollandiai üdültetésének szervezésében.⁴ A *Centraal Comité* tagjaként annak munkáját a hatóságokkal folytatott tárgyalásokkal évekig nagyban segítette Johanna Kuyper kisasszony.⁵ A protestáns gyerekek üdültetése mellett létrejött egy katolikusokat is segítő bizottság 's-Hertogenbosch központtal, az ún. *Huisvestings-Comité*. A magyarországi szervezésben az 1906 óta működő Országos Gyermekvédő Liga vett részt.⁶ Az első gyermekvonat, mely kizárólag üdülés céljából vitt gyerekeket Hollandiába, 1920. február 8-án indult el a Keleti pályaudvarról,⁷ és 1926 júliusáig⁸ több ezer magyar gyerek tölthetett el hosszabb-rövidebb időt Hollandiában.

A gyerekek hollandiai üdültetése mellett segítették a kicsinyek magyarországi ellátását is. Erre egy holland-amerikai bizottság jött létre, amelynek titkári feladatait Catharina Kuyper vagy, ahogy a korabeli magyar sajtó nevezte, Kuyper Katalin látta el. Ez a Kuyper kisasszony Henriette és Johanna testvére, Abraham Kuyper harmadik leánygyermeké volt, maga is szakképzett ápolónő.⁹ A Református Gyermekélelmezési Akció keretében¹⁰ a bizottság két télen keresztül naponta ezer gyermeket élelmezett 8-20 helyen szerte a fővárosban, illetve ezeken a helyeken a gyerekeknek tanulási lehetőséget is biztosított. A bizottság holland volt, de az ellátáshoz szükséges eszközök jórészt az Egyesült Államokból származtak.¹¹

³ Henriette KUYPER, *Hongarije in oorlogstijd: in en om de Nederlandsche ambulance te Boedapest*, Baarn, 1918.

⁴ MEZŐSI Kamilla, *A hollandiai magyar gyermeküdültetés az 1920-as években*, *Honismeret* 29 (2001/2), 79–80.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban MNL OL) Külügyminisztérium K 88, Hágai Követség, a/1, A hollandiai magyar képviselő ellátásával kapcsolatos iratok, 10. csomó 7. tétel Nr 342. Van Vredenburg báró javaslata kitüntetésekre, 1922. május 9.

⁶ MEZŐSI, *i. m.*, 80.

⁷ *Uo.*, 81.

⁸ *Uo.*, 88.

⁹ Dr. Th. KUYPER, *Tussen observatie en participatie. Twee eeuwen gereformeerde en antirevolutionaire wereld in ontwikkelingsperspectief*, Hilversum, 2002, 75.

¹⁰ FÓNOD Sándor, *Fasori Julianna Református Iskola története 1926-tól 1992-ig*, Budapest, 1994, 10.

¹¹ MNL OL Külügyminisztérium K 88, Hágai Követség, a/1, A hollandiai magyar képviselő ellátásával kapcsolatos iratok, 10. csomó 7. tétel Nr 342. Van Vredenburg báró javaslata kitüntetésekre 1922. május 9.

Debrecen 1920. március 11-én szabadult fel a román megszállás alól a magyar nemzeti hadsereg bevonulásával, ahogy erről a *Debreczeni Protestáns Lap* is megemlékezett.¹² Alig telt el egy hónap, és Hollandiából értékes élelmiszerek és egészségügyi cikkek érkeztek Magyarországra, amelyekből a hollandiai misszió Budapestnek, Pápának és Debrecennek juttatott dolgokat. A *Debreczeni Protestáns Lap* értesülése szerint Debrecen azért részesült segélyben, „mert itt egy holland admirálisnak, Ruyter Mihálynak, emlékoszlopa van.”¹³

Debrecen holland segélykapcsolatainak további erősödéséhez nagyban hozzájárult Kuyper Katalinnak, a holland szervezésű protestáns gyermekélelmezés egyik magyarországi vezetőjének, 1921 nyarán Debrecenben tett látogatása. Kuyper programjáról sajnos keveset tudunk. Biztos, hogy tárgyalt Baltazár Dezső püspökkel 1921. június 21-én, ahogy az a püspök korabeli feljegyzéséből is kiderül. Ezen a látogatáson részt vett még Révész Imre, a Debreceni Református Egyházközség lelkésze, Könyves Tóth Kálmán, lelkész, a Tiszántúli Egyházkerület tanácsbírója, Nagy Zsigmond, gimnáziumi tanár és az Erzsébet Nőiskola (ma Teleki Blanka Gimnázium) igazgatója.¹⁴ A bölcsészettudományi kar jegyzőkönyvei nem számolnak be arról, hogy a kar vezetői hivatalos keretek között találkoztak volna a holland vendéggel, a hittudományi kar 1920-as évekre vonatkozó jegyzőkönyvei pedig nincsenek meg, ezért nem tudjuk pontosan, hogy az egyetemi körből kikkel találkozhatott, csak egy rektor által írt levél¹⁵ alapján tudjuk, hogy vele személyesen nem.

Bárkivel is beszélt, ez a találkozó komoly reményeket ébreszthetett az egyetemi vezetőkben, mivel „az egyetemhez tartozó egyesek felhívták a kisasszony figyelmét arra, hogy a holland-magyar érintkezésnek bensőségét fokozná s szinte állandóan biztosítaná, ha egyetemünkön egy olyan tanszék működne, melynek tárgyköre a németalföldi történet és irodalom volna.”¹⁶ Láthatjuk tehát, hogy a tanszék létrehozásának ötlete Debrecenből, az egyetemi körökből indult el, nem pedig a magyar kormány kezdeményezte a tanszék alapítását az első világháború után, ahogy azt Adriaan Beets Nagy Zsigmondról készült holland nyelvű életrajzában állítja.¹⁷

Kuyper Katalin debreceni látogatását követően alig telt el három hét, a rektor a tanszékalapítás gondolatával kereste meg levélben Kuypert.

¹² *A magyar nemzeti hadsereg bevonulása Debrecenbe*, Debreczeni Protestáns Lap, 1920. március 20., 43.

¹³ *Hollandiából*, Debreczeni Protestáns Lap, 1920. április 10., 60.

¹⁴ Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Levéltár (továbbiakban TrREKL) I.1.cc. 18. k. Baltazár Dezső püspök feljegyzései.

¹⁵ HBML VIII 1/b 11. d. Rectori Hivatal iratai 1920–1921/1921–1922, etsz. 1982/1920–1921.

¹⁶ MNL OL Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (továbbiakban VKM) K636, 103. doboz 199355-921.18. sz.

¹⁷ Adriaan BEETS, *Levensbericht van Dr. Zsigmond Nagy*, Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, Leiden, 1923, 6.

„Ngs. Kuyper Katalin kisasszonynak Fonyód-Bélatelep, Fittler-villa

Tisztelettel kérem, hogy fogadja ezen igénytelen sorokat azzal a jóakarató megértéssel, melyet szegény magyar nemzetünkkel szemben szóval és tettel oly hathatósan tanúsított.

Nagyságod Debreczenben időzése alkalmával nem részesülhettem abban a szerencsében, hogy nemzetünk és a magyar református egyház igazi jó barátját személyesen köszönhettem s vele pár szót válthattam volna. A személyes ismeretség hiánya azonban nem akadályoz abban, [hogy] e sorokat papírra vessem és Nagyságod véleményét, esetleg szíves látogatását az alábbiakra ki ne kérjem.

Nagyságod jól tudja, hogy abban az időben, midőn szeretett hazája úgy a vallásos élet, mint a szellemi és anyagi műveltség terén szinte versenytárs nélkül állott Európában, ennek a sorscsapások által sújtott magyar népnek fiai, a református egyház papjelöltjei, nagy számmal keresték fel Németalföld híres egyetemeit, s hozták onnan magukkal azt az életet, mely a még a halálra váltakat is megeleveníti. Az Önök népe szeretettel fogadta a mi fiainkat s ez által erősítette a mi népünket és erős védő falat emelt a nagy nyugati művelődés számára a keleti veszedelem ellen, mely akkor az izlám [sic!] részéről támadt.

Ez a szeretetteljes rokonszenv elevenedett fel újból velünk, szerencsétlen magyarokkal szemben mostanában, amikor az emberi okosság túl teszi magát Istennek a természetben, az emberi szívekben és a kijelentésben adott törvényein, és múltó céljai érdekében változékony emberi akaratot kíván az örök törvények helyére állítani. Az a megértés, az a szeretet, az az áldozatkészség, mellyel most már Önök minket a mi árva hazánkban keresnek fel, a múlt kapcsolatait erejének fényes bizonyosságai.

Tisztelettel kérem: vajon nem volna-e mód és alkalom ezen kapcsolatok állandósítására? Nem volna-e lehetséges, hogy a holland nép ne csak hálára kötelezze magát szemben azt a magyarságot, mellyel erős lelki kapcsok fűzik egybe, hanem újból egyik legerősebb lelki vezetője legyen ennek, mint volt 300 év előtt?

Ön ismeri Debreczent és azt is, hogy mit jelent ennek a városnak református társadalma a magyarságra, sőt a nyugati műveltségre nézve Ön értesült arról, hogy ebben a városban van egy állami egyetem, mely nem felekezeti intézmény ugyan, de amely mégis hatása alatt áll és fog állani mindenha annak a környezetnek, melyben él. Nem méltóztat-e gondolni, hogy a holland-magyar érintkezéseknek ez az egyetem, a magyar református világ szívében elhelyezett ez a kultúrintézmény hathatós tüzbélye lehetne a jövőre miután a kapcsolatok lelki alapfeltételei itt feltalálhatók?

Erre a kapcsolatra, Ön is tudja, és én is egészen őszintén bevallom, nekünk van szükségünk. Mi vagyunk az árvák, az elhagyottak, a szegények, a kifosztottak, akiknek Európa hatalmasai nagyon is emberi módon hálálták meg azt, hogy a keresztyénséget s a nyugati műveltséget utolsó rongyainkig, utolsó vércseppünkig védjük [K]élet ellen. De van-e szebb élethivatás, mint felvenni az elesettek gondját? És van-e magaszosabb feladat, mint hogy önzetlenül emeljük fel azokat, akik - hibájukból vagy hibájuk nélkül: ezt az Isten tudja – elesettek?

Arra gondolok, hogy a Debreczen városában, református környezetben élő egyetemen a holland-magyar kapcsolatoknak erősséget kellene emelni. Egy katedrát állítani, mely állandóan tanítsa a magyart a holland nép példájából, életéből, hogy mit jelent egy népre, mit az egész emberiségre az Isten evangéliumi törvényei szerint élni. Ez csak közvetve szolgálná Hollandia érdekeit, amennyiben bizonyoságot tenne amaz erők mellett, melyek ezt az államot erőssé, a világ vérzivatarai között is helytállóvá tették.

Bizonyára Ön is egyet ért velem ebben a tekintetben. De vajon lehetségesnek tartja-e, hogy az Önök hazája ebben az irányban nekünk segítségünkre legyen? Mert hogy mi e részben mit sem tehetünk: arról Önt itteni tapasztalatai nagyon is meggyőzhették. Hazánknak sem jelenlegi ereje, sem mai közszelleme nem kedvez annak, hogy mi magunk állítsunk fel ilyen katedrát.

Tisztelettel kérem, hogy velünk szemben hathatós kifejezésre juttatott rokonérzésétől indítva szíveskedjék puhatólózni az Ön hazája illetékes tényezőinél, vajon nem volnának-e hajlandók éppúgy, mint a francia kormány nagyon is szeretné, egy, a magyarságot a hollandi szellemi élettel állandó kapcsolatban tartó katedra alapítására nálunk, a debreczeni egyetemen. Ön jól ismeri dr. Nagy Zsigmond tanár urat, aki ennek gondjait már kezdetben is kiválóan képviselhetné. És ha az áldozatos hajlandóság meg volna az Önök kormányánál, én és velem együtt az egyetemi szenátus mindent előkészítünk ennek a tanszéknek az engedélyezése iránt úgy, hogy az Önök kormánya részéről jövő támogatásnak kész szívvel fogadása biztosítva volna.

Önök tudomásom szerint hathatós összeköttetései vannak hazája közönségével, s így kormányához meg tudja találni az utat. A debreczeni m. kir. Tisza-István Tudományegyetem, melyben Kuyper Ábrahám szelleme már alapításakor kész otthont talált, hálás lesz Önnek, a holland népnek és a hála adóját a művelt nyugattal szemben fogja leróni, mint lerőta a múltban a keresztyénségért, melyet szintén nyugatról kapott.

Szíves elnézését s bocsánatát kérve maradtam kiváló tisztelettel

kész szolgája

a debreczeni m. kir. Tisza István Tud. egyetem rektora

*Exp. 921. VII. 12.*¹⁸

A rektori levél több szempontból is érdekes. Bár nem tudjuk biztosan, kik voltak azok az egyetemi vezetők, akik szorgalmazták Kuyper Katalinnal a kapcsolatfelvételt a tanszékalapítás ügyében, ez a kezdeményezés nem a bölcsészkarról indult el, noha egy nyelvi tanszék alapításáról volt szó. A bölcsészkar 1921/1922. évi kari tanácsi jegyzőkönyveiben sehol sem történik említés holland tanszék felállítására, jóllehet a kari jegyzőkönyvek egyéb nyelvi tanszékek finanszírozásának kérdésével (pl. török-japán tanszék felállítása, francia tanszék betöltése stb.)¹⁹ foglalkoztak. Úgy tűnik tehát, hogy

¹⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára (továbbiakban MNL HBML) VIII 1/b 11. d. Rectori Hivatal iratai 1920–1921/1921–1922, etsz. 1982/1920–1921.

¹⁹ A Debreceni M. Kir. Tudományegyetem Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Karának Tanácsi jegyzőkönyve (a továbbiakban BTK Jk) 1921/22, 1921. november 29. etsz. 34.

a holland tanszék ügye rektori hatáskörbe tartozott, jóllehet a kapcsolatfelvételt 1921 nyarán kezdeményező rektor, Pokoly József maga is a bölcsészkaron oktatott az ókortörténet professzoraként. Pokoly 1922-ben a teológiai karra került át, hogy egyháztörténetet tanítson.²⁰ Talán ezért sem meglepő, hogy jól ismerve a több évszázadra visszanyúló magyar-holland teológiai kapcsolatokat – melyekre Kuyper Katalinnak küldött levelében is hivatkozik – ő maga végig komoly támogatója volt a holland tanszék felállításának.

A rektor leveléből egyébként az is kiderül, hogy a tanszék ügyeinek igazgatásával dr. Nagy Zsigmondot bízták volna meg. Nagy volt Könyves Tóth Kálmánnal együtt Kuyper debreceni kísérője 1921 nyarán tett látogatásakor. Nem véletlenül bízták meg éppen őket ezzel a feladattal, hiszen mindketten tanultak Hollandiában, így kiválóan beszéltek a holland nyelvet is. Nagy 1860-ban született Szolnokon, teológiai tanulmányai során – melyet itthon Budapesten és Nagyenyeden végzett²¹ – 1881–1882-ben, majd 1883–1884-ben tanult Utrechtben, a pfalzi és magyar teológushallgatók számára 1761-ben alapított *Stipendium Bernardinum* ösztöndíjasaként. Hollandiai tartózkodása alatt Nagy egyik tanára Nicolaas Beets (1860–1903) volt, a Hollandiában elismert író, költő és teológus. Nagy még hollandiai tartózkodása idején magyar nyelvet kezdett tanítani Nicolaas Beets menyének, Helbertina Anna Cornelia Beets-Damsténak, aki ezek után rendszeresen fordított hollandra magyar irodalmat, többek között Mikszáth Kálmán műveit. Nagy Zsigmond Magyarországra való hazatérése után protestáns gimnáziumokban oktatott, tanári oklevelének kézhezvételét követően a Debreceni Református Kollégium Főgimnáziumában lett tanár. Az oktatás mellett a holland irodalmat tanulmányozta, ő írta meg Heinrich Gusztáv felkérésére az *Egyetemes Irodalomtörténet* számára a németalföldi irodalomról szóló részt.²² Hollandból szépirodalmi műveket is fordított magyarra, például 1913-ban a 17. századi holland író, Joost van den Vondel (1587–1679) *Lucifer* című szomorújátékát, 1919-ben Nicolaas Beets *Najaarsmijmering* című művét *Őszi merengés* címmel, illetve Beets – aki a holland irodalomban Hildebrand írói álnéven ismert – *Camera Obscura* című munkájából közölt részleteket a *Debreceni Képes Kalendáriumban*.²³ A *Camera Obscura* fordításának eredeti kéziratát a Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárában őrzik.²⁴

²⁰ KEREPESZKI Róbert, *A Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Kar 1921–1929 = A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának története I.*, szerk. PAPP Klára, Debrecen, 2014, 61.

²¹ S. SZABÓ József, *Dr. Nagy Zsigmond sírja fölött*, Debreceni Protestáns Lap, 1922. április 22., 124–125.

²² GERA Judit, *A magyarországi néderlandisztika kezdetei a 19 században: Nicolaas Beets és köre*, Filológiai Közlöny (2012/4), 452–453.

²³ BEETS, *i. m.*, 8.

²⁴ Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtár, Kézirattár, R 3709 „Hildebrand (Nicolaus Beets) Camera Obscurájából. Fordítgatja dr. Nagy Zsigmond, a Debreceni ref. főgimnázium nyugalmazott tanára.” – Db. 1915. – Eredeti kézirat.

Úgy tűnik tehát, hogy a felállítandó holland tanszék egy kiválóan képezett szakember kezébe került volna, aki ekkorra a középiskolai tanári állásából már nyugállományba vonult. A kérdés már csak a finanszírozás volt. A rektori levélből világosan kiderül, hogy erre az egyetemnek nem lett volna fedezete, ezért a holland kormány jóindulatú támogatását kérték Kuyper Katalin otthoni összeköttetésein keresztül.

Kuyper pozitív válasza nem sokat váratott magára, 1921. július 15-én kelt levelében a következőket írta:

*„A m. kir. Tisza-István-Egyetem rector Magnificusának
Debreczenben*

Méltóságos Uram!

Folyó hó 10-én kelt megtisztelő soraira van szerencsém jelenteni, hogy nagy érdeklődéssel vettem tudomást abbéli óhajításukról, hogy a debreczeni állami egyetem keretében a németalföldi nyelv-, irodalom- és néprajzi tudományok számára önálló tanszék állíttassék.

Nagy kiváltságnak fogom tekinteni, ha hazámba visszaérkezve a különböző auctoritásokkal e felől eszmét cserélhetek, és erőmhöz képest közreműködhetem, hogy ezt a gyönyörű tervet megvalósulásra segítsük.

Egy ilyen tanszék a két ország között már ma meglévő kapcsolatokat nemcsak állandósítaná, hanem szorosabbra is fűzné, és nemzeteink kölcsönösen jobban megismernék egymást. Megbeszéléseket folytatni azokkal, akik ebben a tárgyban döntésre vannak hivatva, igazán nagy kitüntetés lesz számomra és én remélem, hogy ezt az Önök egyetemének a tanácsa nevében nyert megbízatást hűséggel hajthatom végre.

Kiváló nagyrabecsüléssel s az Önök Akadémiáját illetőleg a legsztívesebb jó kívánatokkal vagyok:

Kuyper Katalin E. M.

*Fonyód-Bélatelepen, 1921. július 15-én*²⁵

Kuyper levélből tehát világossá vált, hogy szándékában állt segíteni a felállítandó holland tanszék ügyét. Ezt a rektor egy rövid levélben köszönte meg, melynek holland fordítását ezúttal is Nagy Zsigmond végezte el:

„Nagyságos Kisasszony!

Hálás örömmel vettem nagybecsű sorait, melyek szegény magyar nemzetünk és debreczeni egyetemünk iránt táplált rokonérzésének bizonyosságát képezik. Nem mulaszthatom el, hogy azokért köszönetemet mielőbb kifejezésre juttassam, s biztosítsam Nagyságodat, hogy mi a magunk részéről is el fogunk követni mindent a holland-magyar tudományos és társadal-

²⁵ MNL HBML VIII 1/b 11. d., Rectori Hivatal iratai 1920–1921/1921–1922, etsz. 1982/1920–1921. (Fordította dr. Nagy Zsigmond)

mi érintkezéseknek rendszeressé s állandóvá tételére s e célból a korábbi levelemben említett egyetemi katedra megalapozására.

Hálánk s köszönetünk ismételt kifejezésével maradtam

Debreczen, 1921. július 25.

*Kész szolgálója
Rektor²⁶*

A nyári előkészületek után hónapokig nem esik szó a holland tanszék ügyéről. Az Egyetemi Tanács 1921. december 21-én kelt jegyzőkönyve foglalkozik újból a kérdéssel. Tudatják a tanácstagokkal, hogy „[...] miután kedvező tapasztalatok vannak afelől, hogy a holland nemzet hazánk és nemzetünk iránt rokonszenvvel viseltetik, ennek a rokonszenvnek elmélyítése és állandósítása céljából s a holland-magyar érintkezés fokozottabbá és bensőségesebbé tétele céljából az az eszme merült fel, hogy a debreczeni tud. egyetemen „Németalföldi történet és irodalom” címmel önálló tanszék létesíttessék [...]”.

Mivel Kuyper Katalinon keresztül ehhez a holland kormány anyagi támogatását kérte, ezért az egyetem Vass József vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordult, hogy „eszközölje ki a külügyi kormánynál, hogy e tárgyban [a rektor] a németalföldi közoktatásügyi miniszterrel közvetlen érintkezést vehessen fel”.²⁷

A miniszterhez írt levélből kiderül, hogy Kuyper Katalin a holland közoktatásügyi miniszterrel, dr. J. Th. de Visser őexcellenciájával tárgyalt a debreceni tanszékalapítás ügyében „[...] ki az eszme iránt jóindulatot tanúsított és Kuyper kisasszony útján arra kérte egyetemünk Rectorát, hogy egyenesen magához, Ő Excellentiájához [a magyar valóság- és közoktatásügyi miniszterhez] forduljon a megfelelő kéréssel s így adjon alkalmat Ő Excellentiájának, hogy a kérdést a pénzügyminiszterrel hivatalosan is megbeszélhesse s így megláthassa, hogy mit tehet ez ügyben [...]”.²⁸

Sass Béla rektor ezután az egyetemi tanács által jóváhagyott kérést tolmácsolta: „[...] Tekintettel azonban arra, hogy egyetemünk Rectora egy külállam miniszterével saját kormányunk engedélye nélkül hivatalos érintkezésbe nem léphet, azért mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy nekem méltóztassék megadni az engedélyt a szükséges kérelemnek a németalföldi közoktatásügyi miniszter úr elé való juttatására. A kérelmet Nagyméltóságod kegyes támogatásával külügyi kormányunk útján juttatnánk el, és amennyiben annak további folytatása volna, a tárgyalás s a részletek megállapítása közoktatásügyi kormányunk tudtával és hozzájárulása mellett történék. [...]”²⁹

A miniszter nem zárkózott el a tanszékalapítás lehetőségétől, de a következő két fontos kikötést tette: „[...] a tanszék felállításának kérdése – már csak országunk mai példátlanul súlyos pénzügyi helyzetére való tekintettel – csakis akkor és úgy volna megoldható,

²⁶ MNL HBML VIII 1/b 11. d., Rectori Hivatal iratai 1920–1921/1921–1922 1982/1920–1921. etsz.

²⁷ MNL HBML VIII. 1/a 3. Egyetemi tanácsi jegyzőkönyv, 878 etsz.

²⁸ MNL OL VKM, K636 103. doboz 199355-921.18. sz., 878-1921/1922 etsz.

²⁹ Uo.

ha a tanszék létesítése a magyar államra sem most, sem a jövőben megterhelést nem jelentene, hanem az azzal járó költségek a holland kormány vagy társadalom által fedeztetnének. [...] Önként értetődik, hogy a kérdés megoldását célzó és jelen leíratom alapján hivatalos útra terelt tárgyalások a jövőben is mindenkor csakis a vezetésem alatt álló minisztériumon keresztül a Külügyminiszter úr közvetítésével történhetnek.”³⁰

Február 9-én azzal egészítették ki ezt a határozatot, hogy tárgyalásokat csak akkor lehet folytatni, ha erre a hollandok tesznek kezdeményező lépést.³¹

Ugyanekkor a korábbi rektor, 1921/22 telén prorektor, Pokoly József Bethlen István miniszterelnököt kereste meg levélben – többek között a holland tanszék alapításának ügyében – és kérte: „[...] hogy a nagyméltóságú m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minister úrhoz ebben a tárgyban benyújtott kérelmünket, melynek elbírálásánál a Külügyminister úr véleménye mellet[t] sic! Excellentiád álláspontja esik legnagyobb súllyal a mérlegbe, méltóztatnék a maga részéről a leghathatósabban támogatni. Miután a tanszékalapítást örök-alapítvány létesítése formájában és a berlini magyar intézethez hasonlóképpen gondoljuk, azért úgy tetszik nekünk, hogy lépésünk állami szempontból nem lehet aggályos, sőt nemzeti szempontból igenis nagy jelentőségű lehet. [...]”

1922. március 29-én foglalkozott az Egyetemi Tanács újból a holland tanszék ügyével. Kuyper Katalin levelet küldött, melynek pontos tartalmáról sajnos nincsenek adataink, mivel a levél elveszett, a tanácsi jegyzőkönyv annyi említést tesz csupán, hogy a Nagy Zsigmond által lefordított levél „örvendetes tudomásul szolgál”.³²

Alig három héttel később, 1922. április 18-án szívszélhűdésben elhunyt Nagy Zsigmond,³³ akire az újonnan létesítendő tanszék vezetését bízták volna. Hogy ez a szomorú esemény befolyásolta-e a hollandoknak a tanszék alapítása ügyében hozott döntését, nem lehet pontosan tudni, mindenesetre a holland kormány a tanszék finanszírozásától elállt, és a követségen keresztül a következő levelet küldte:

„Hollandia Nagykövetsége

Budapest, 1922. november 29.

Az 1922. március 8-án a közoktatási-, művészeti és tudományos miniszterhez az Önök egyetemén felállítandó holland tanszék tárgyában intézett kérelmükkel kapcsolatban azt a feladatot kaptam, hogy közöljem Önökkel, bár az említett miniszter kezdetben szimpátiát tanúsított ezen elgondolás megvalósítása iránt, azonban a holland állam pénzügyi helyzete miatt azon a véleményen van, hogy ezen tanszék létrehozása az állam részéről akadályokba ütközne, és Öméltósága ezen akadályok miatt a kérésnek nem tud eleget tenni.

Hollandia ideiglenes követségi ügyvivője”³⁴

³⁰ Uo., 1922. január 29.

³¹ Uo., 1922. február 9.

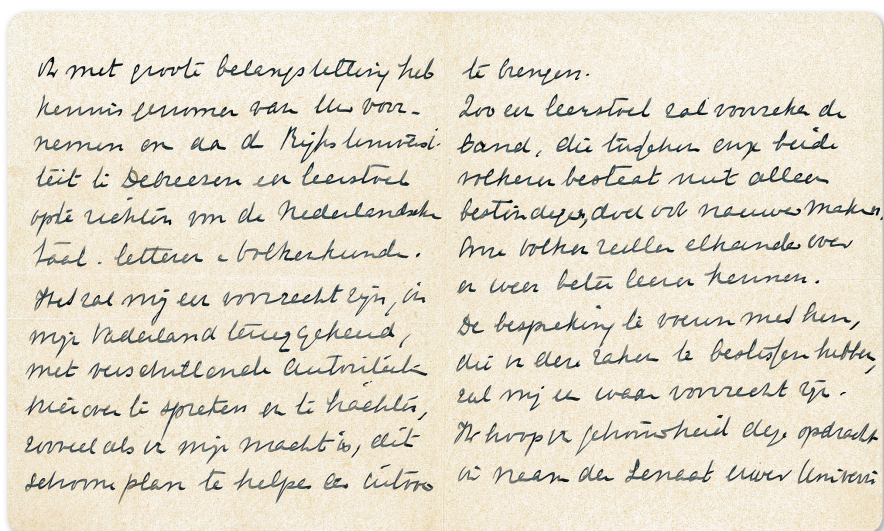
³² HBML VIII. 1/a 4. Egyetemi tanácsi jegyzőkönyv, 1543. etsz.

³³ S. SZABÓ, i. m., 125.

³⁴ MNL HBML VIII 1/b 12. d., Rectori Hivatal iratai, 1921–1922/1922–1923. etsz 691/1922–1923. (Fordította Bozzay Réka)

A holland tanszék felállításának ügye ezek után már az Egyetemi Tanácsi jegyzőkönyvekben sem fordult elő többet, láthatólag teljesen lekerült a napirendről. Kuyper Katalinnal a kapcsolat ezek után sem szakadt meg, bizonyosan járt még Debrecenben 1926-ban Colijn, holland miniszterelnökkel és Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszterrel együtt,³⁵ majd 1932-ben, hogy átadja a leánykörnek adományozott zászlót.³⁶ A holland nyelv oktatása még évtizedekig várattott magára, 1991-ben a Germanisztikai Intézetben specializációként, 1999-ben pedig második szakként indult el az akkori nevén Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Jelenleg a holland nyelv és kultúra oktatása a 2007-ben önállóvá vált Néderlandisztika Tanszéken folyik.

Melléklet

Kuyper Katalin levele a rektorhoz, 1921. július 15.

MNL HBML VIII 1/b 11. d., Rectori Hivatal iratai 1920–1921/1921–1922, etsz. 1982/1920–1921.

(Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára engedélyével)

³⁵ Rövid hírek, Nyírvidek, 1926., szeptember 17., 4.

³⁶ GAZDAG István, *Debrecen város történeti kronológiája XI. 1930–1932* = Hajdú Bihar Megyei Levéltár évkönyve, szerk. GAZDAG István, Debrecen, 1995, 356.

Gezantschap der Nederlanden.

No. 618.

B o e d a p e s t , 29 November 1922.

Naar aanleiding van Uw verzoekschrift d.d. 8 Maart 1922, gericht aan den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen nopens de oprichting van een Nederlandschen leerstoel aan de Universiteit ten Uwent, heb ik de eer Uw Hooggeleerde ingevolge bekomen opdracht mede te deelen, dat voornoemde Minister, ofschoon in beginsel wel sympathie koesterend voor de verwezenlijking van dit denkbeeld, in verband met den toestand van de Nederlandsche staatsfinanciën, van meening is, dat de oprichting van dezen leerstoel van Rijkswege bezwaren zal opleveren en dat Zijne Excellentie op grond dezer bezwaren geen aanleiding heeft kunnen vinden om aan opgemeld verzoek gevolg te geven.

De Zaakgelastigde der Nederlanden,

M. J. C. J. van der Duyn

Den Heer

R E C T O R - M A G N I F I C U S

van de Rijksuniversiteit te

D e b r e c e n .

*Holland követség levele a rektorhoz, 1922. november 29.
MNL HBML VIII 1/b 12. d., Rectori Hivatal iratai, 1921-1922/1922-1923. etsz 691/1922-1923.
(Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára engedélyével)*